

פרוטוקול מס' 96
מישיבת ועדה חכספיים כיום א'
י"ז סזמוז השל"ד, 7 כיולי 1974
כשעה 10.15

יב רי הוועדה

נכחו:

- י. קרגמן - יו"ר
- צ. גרשונבי
- כ.צ. חלפון
- א. אפרה
- פ. רונן
- ש. ארליך
- ח. קורפו
- ש. לורנץ
- ד. קורן
- ע. פיינרמן
- ע. אמוראי
- א. מלמד
- י. בוד
- י. גולן

- א. קרשנר - מזכיר הוועדה
- א.נ. פלוג - היועץ הכלכלי לוועדה

מזמנים

- א. שפר - מנכ"ל כנק ישראל
- ד"ר זוסמן - מנהל מחלקת המחקר, כנק ישראל

דשם

יחבר המחגמים בע"מ"

סדר היום

סצב האשראי וגרעונות הנזילות של הבנקים

היו"ר י"ג קרגמן:

אני פותח את הישיבה. בבואי הכנס בקש
למסור התצלוח, הוא מוזמן כאופן

דחוף לישיבת הממשלה.

העוררה שאלה בוועדה ובקשר לכך

כחכ"ל לועדה ע. אמוראי. אנחנו בקשנו לחמין את נגיד הכנס
על מנת שיסכים את כל העניין של 700 מיליון הלירות. אז נשמע
את מר שפר ומר זוסמן ונוכל גם להחליט. בבקשה מר שפר.

א. שפר:

ברשותכם אני ארחיב קצת את הידיעה

המוניטרית שנראה בקונטקסט את
התפתחות. אחד העקרונות של המדיניות המוניטרית זו גמישות.
כנגוד אולי לתחומים אחרים מרכזיים, אולי גם יותר מהמדיניות
המוניטרית, ששם אפשר לומר על מדיניות על השנה הקרובה או מחצית
השנה הקרובה, הרי מדיניות מוניטרית יתרונותיה כפצם היוותה מדיניות
גמשה שצריכה לענות על כל מיני שינויים המתרחשים בתנאים הכלכליים
ולנסות להשפיע עליהם כמידה ויש לה הכוח לעשות זאת.

כדי להזכיר לכם, אנו כבר היינו

כאן והסברנו את המדיניות שלנו בתקופת החירום שהיתה. לאור הבעיות
שנוצרו אז, בניגוד לקו העקבי שלנו מאז שהחלה התרחבות מוניטרית
מהירה יותר ועלייה מחירים שאנו נקטנו מדיניות מרסנת שהתבטאה
בהעלאות של שערי נזירות, הגללה השתתפויות של הכנסים בקרנות היצוג,
כדי שיהיה להם פחות כסף חופשי למטרות אחרות ככנסת, הרי עם תקופת
החירום שנינו את המגמה הזאת, ואנו הזרמנו לזמן קצר כסף למשק.
היות ואנו נשארים בעמדה העקרונית שלנו של הגמישות, חשבנו שלזמן
קצר, כדי למנוע שיבוש לפעילות החקינה של המשק, עד כמה שאפשר, לספק
הון חוזר לענפי המשק השונים, לתת לבנקים באופן גל וכלי ניליון
משנה לתקופה קצרה יחסית, הורדנו את הקנס על גרעונות בנזילות,
כדי שהבנקים יעזרו, יענו לסקטורים שנוזקים למימון הזה כיד רחבה
יותר, שלא יהיה להם מניע של הפסדים גדולים במקרה של הרחבת אשראי.
כל זה היה מכיוון לתקופת החירום, ואנו באמת הזרמנו אז סכומי כסף
גדולים.

היתה עליה גדולה מאוד באמצעי

השולם בעיקר בחודש אוקטובר, שהיה חודש המלחמה, לאחר מכן חלה
האטה מסוימת, והסיבה העיקרית בשלבים הראשונים של ההאטה לא
היתה מדיניות ספיגה של בנק שדאל, אלא החל תהליך של ירידת יתרות
מטבע החוץ, שהוא לבש כינואר ממדים גדולים, ספקולטיביים זמניים
בתלם, וזה היה גורם שספג חזרה חלק גדול מהנזילות שהוזרמה
כאוקטובר-נובמבר-דצמבר, בצורה יזומה על ידי בנק ישראל. לאחר
מכן אנו התלבטנו לגבי המדיניות.

חבר אפרת יודע, בתור חבר של

הועדה המייעצת, על הדעות השונות שהיו בבנק שדאל באותו זמן. היו
חברים שצריך לנקוט במדיניות מוניטרית, בכך בשלב מוקדם, למרות
שאנו צריכים לעקוב ולכדוק את המשק זה חוזר לפעולה תקינה שלו,
היו אז, אם אתם זוכרים גם דעות שונות של חשש ממיטות שיהיה
כמשק. אני מדבר על דצמבר-ינואר, אותה הזופה.

אנחנו אמרנו שיש לנו בתוך המערכת

מיצבים אוטומטיים; למשל הכוונה? אנחנו נתנו את אשראי החירום
לענפי המשק, לחדשי, לשלושה חודשים, מחוץ מגמה, גם אם לא ננקוט
פעולת חידוש, הרי עצם ההחזר על דברים כאלה זוהי פעולה מוניטרית
מצמצמת כשלעצמה.

דאגנו באופן מיוחד להכטיח את מימון

היצוא, ובחודש מרץ הורדנו את השתתפויות הכנסים בקרנות היצוא, אנחנו
אישרנו את הקנס הנמוך יחסית על גרעונות בנזילות, שהורד ל-5% לכד,
עד ראשית חודש מאי.

הקנחה שעמדה מאחורי התנהגותנו היתה, שהנח עם כוא שנת התקציב החדשה, החל מחודש אפריל, תסרוסף ההזרמה בקנה מידה גדול יותר, מצד תקציב המדינה, שכדרך כלל מכחינה עונתית התודשים הראשונים עם חודשים שהוצאות בהם גדולות יותר מאשר ההכנסות. זה אפילו כשנה שהתקציב מאוזן או אפילו יש עודף בתקציב, ההוצאות פחות או יותר מתחלקות שווה על פני השנה, ההכנסות גוברות הגבייה לקראת סוף השנה התקציבית.

לאור ההשפעה העונתית הזאת של הממשלה שכחודש פברואר-מרץ, הממשלה היתה כדרך כלל סופגת כספים, ומאפריל-מאי-יוני, היתה מזרימה את הכספים, אנו לקחנו את כל הדברים הללו כחשבון ואמרנו שהיות ונוצר גרעון כנזילות די גדול, והגרעון נוצר בקנה מידה גדול כחודש ינואר, כאשר היתה משיכה גדולה מאד של כספים מהבנקים לרכישת מטבע חוץ וצמודי מדד, וכאותו חודש הממשלה ספגה 340 מליון לירות, זה הוציא נזילות מהמערכת ויצר את הגרעון. אמרנו - אפשר לחיות עם הגרעון הזה, הבנקים משלמים עליו קנס מוקטן של 5%, וצפינו שהחל מאפריל יתחיל הגרעון אכן לרדת. וזה מה שקרה. זאת אומרת - מאפריל החל הגרעון לרדת בירון שגברה ההזרמה העונתית של הממשלה, היתה רגיעה ברכישות הספקולטיבית של מטבע חוץ, מומר, ספיגה שלהם. והבנקים ידעו כבר שהחל מה-1 למאי יועלה הקנס ל-15%, שאיננו מוכר כהוצאה לצרכי מס הכנסה, שהיא הוצאה די גדולה, והבנקים החלו להתכונן למועד הזה, כי הם ידעו לפני כן שאכן זה מה שיקרה, וחלה האטה כחודש אפריל בהרחבת האשראי שלהם ובעקבות זה ירידה ניכרת מאד בגרעונות, כנזילות שבמשך חודש אחד, חודש אפריל. מ-17 באפריל, שזה היה השגא בגרעון באותה תקופה, ירד עד סוף מאי, במשך חודש וחצי, כ-250 מיליון לירות. זאת אומרת, התחיל התהליך שאנו חזינו וראינו אותו מראש, ולכן לא רצינו להענות על כל מיני לחצים שהיו, שצריך להקל על הגרעון, על הבנקים. אמרנו - זוהי תופעה זמנית, יש סכנה גדולה של אינפלציה, המדיניות הכסיסית שלנו היא מדיניות של ריסון מוניטרי.

אם כן, באותם החודשים, אני מדבר עליהם, בהמשך למגמה שלנו שהיתה לפני הקופת החירום, אותו הכיוון, ולכן חכינו שהגרעון ירד, הן על ידי זה שהבנקים יצמצמו את הרחבת האשראי, או אפילו יקטינו קצת, שהרי קודם הרחיבו כיד פתוחה יותר, והן על ידי כך שתבוא הזרמה מצד תקציב המדינה, באפריל ובחודש מאי ואמרנו - נחכה ונראה איך הדברים מתפתחים, וחכל התפתח כהתאם לצפייות הללו.

הגרעון הגיע ל-480 מליון, אבל אנו אמרנו: זה קצב ירידה של כדרך 250 מיליון לירות לחודש. גם ב-1973 היתה תופעה דומה, כאשר הגרעון הגיע עד סוף מארס-ראשית אפריל, הממשלה ספגה הרבה כספים, הגיע ל-500 מיליון לירות, ואחר כך בחדשים אפריל-מאי-יוני, כמעט שנעלם הגרעון הזה בגלל הסיבות שעכשיו ציינת אותן.

קריאה: כמה הוא הקנס...

א. שפר: הקנס הוא 15% לא מוכרים כהוצאה לצרכי מס הכנסה. היה 17%, אבל היות ותעלו את מס ההכנסה, התאמנו פחות או יותר לאותה רמה שפי שהיתה קודם מכחינת הנטו של הבנקים. מפרוץ המלחמה עד ראשית אפריל הורדנו פאה ל-5%.

עכשיו, מה קרה שנפסקה חירידה של הגרעון? בניגוד לצפיית הגרעון התחיל לעלות, והעלייה הינה כולה של חודש יוני. ארעו מספר דברים: קודם כל, הממשלה, אם אתם מוכרים, החליטה כסוף מאי על הפקדות יבואנים. זה צעד מונטטרי פר-אקטנס, לספוג מהיבואנים לשנה 20% מהיבוא, הפקדה לנה, על אותו היבוא החייב במכס של 10%, עם החיטל זה היה 35%, להפקיד לשנה בכמך ישראל והחלה ספיגה בזרוע הזאת, גם כן כחודש אפריל.

אבל, זה היה דבר קטן לעומת ההתפתחויות האחרות. בחודש יוני החלו הדיונים האינטנסיביים שהגיעו דרך העתונות לצבור הרחב, על צעדים שהממשלה מתכננת לבצע כדי לבלום את ההתפתחות האנפלציונית וחיתה קניה מוגברת של מטבע חוץ על ידי הציבור הרחב. בחודש זה כלכד רכשו הבנקים, עבור הציבור, מכנק ישראל כ-600 מיליון לירות, שזה סכום די רציני, כ-150 מיליון דולר. והרכישה הללו, נסינו לבדוק אותן, איך לנו הסבר מלא בדיוק על מה שקרה. הבנקים פועלים במסגרת החוץ של פיקוח על מטבע חוץ, מי שיש לו חשיונות יכוא, או הקצבות מטבע, רשאי לרכוש את המטבע הזה וככל זאת נסינו קצת לבחון מה קרה.

אם כן, יש הרכישה המוגברת, שהיא פרי המגמה, שהיא מגמה בסיסית ולא רצויה של גידול עודף היכוא שלא ממזמן על ידי יכוא הון של הסקטור הפרטי. זאת אומה, בעבר היו לנו תקופות שהסקטור הפרטי, הלא ממשלתי, היה לו גרעון בין היצוא שלו והיכוא, אבל הוא היה כללל, ממזן זאת על ידי יכוא הון: פיצויים מגרמניה, העברות, מענקים, כל הדברים הללו כיסו את זה, ואפילו נשאר עודף שאותו היו מוכרים לבנק ישראל, ואם אתם זוכרים, הסברנו מספר פעמים שזה היה אחד מהמקורות העיקריים להרחבה המוניטרית במשק. שהסקטור הפרטי מכר מטבע חוץ, הדפסנו לירות מול המטבע חוץ, וככה הוזרמו אמצעי השלום בקנה מידה גדול למשק. שודש יוני, המגמה הבסיסית של החודשים האחרונים היא הפוכה, הסקטור הלא ממשלתי קונה נטו מטבע חוץ מכנק ישראל, וזה מתבטא כמוכן כירידת יתרות מטבע החוץ, וזה נובע מצד אחד מהמגמה שהגרעון או עודף היכוא של הסקטור הלא ממשלתי עולה, הוא נמצא בעליה, הרעה בחשבון המסחרי. אינני כולל פה את היכוא הכסחוני של הממשלה, דגם את השירותים, אלא היכוא לצרכי הפעילות הכלכלית השוטפת. אם כן הפער הזה הלך וגדל, ויכוא ההון של הסקטור הפרטי לא גדל במקביל. לכן הסקטור הפרטי היה צריך לקנות מטבע חוץ כדי לממן את ההפרש הזה.

אם כן, מה קרה פה? יש כמה דברים שאולי אנו עומדים על קרקע קצת יותר מוצקה בהכנתם, ויש דברים שהם בגדר השערוה כלכד.

דבר אחד הוא, שכתקופה הזאת אנו מבחינים בקפיצות גדולות, תנודות גדולות. זאת אומרה, ישנה המגמה ולשנן התנודות הגדולות. אתה היתה בינואר, כפי שאמרתי, וזהשניה היתה כי וני בעקבות שמירת הסודיות, ציפיות, נחוששים.

איך עושים ומה עושים עתה? אחד הדברים הוא שיש תשלומים, הקדמת תשלומים לחוץ לארץ. זאת אומרה, זה אובן יתרות לא מהותי, אלא זמני. כי במקום לפרוע את התשלום בעוד שלושה חודשים, או בעוד חודש, האדם הפרטי---

אם כן, מה שהסברתי, וד"ר זושמן מעיר בצדק, שגם לולא הקפיצות הללו, אנו היינו במגמה כזאת, זאת מגמה בלתי רצויה שצריך להקן אותה, ועושים מאמץ לתקנה בהקדם.

אבל, אני מנסה עכשיו להסביר מדוע זה מעבר לזה, ומה אנו יודעים בכלל על זה.

אם היו בחודש יוני קונים 300 מיליון לירות מטבע חוץ, זה היה מתאים פחות או יותר למה שהיה בחודשים האחרונים, אבל קנה 600 מיליון. 300 המיליון הנוספים מורכבים מכמה דברים: דבר אחד הוא, שחלו בכמה תחומים שינויים בצורת המימון של היכוא. זאת אומרה, אם קודם היו יכואנים מקבלים קווי אשראי מחו"ל, שהצטרכו לשלם אחרי 90 יום, אחרי 120 יום, עבור היכוא הזה, הם לא הצנו את זה. הם אמרו - אני רוצה להיות בטוח, בחודש יוני לשלם מזומן. דיברתי על המפקח על התופעה הזו, והוא אומר - זוהי פעולה חוקית במסגרת תקנות מטבע החוץ, שהוא יכול לכוא ולומר שכחוץ לארץ

לא חידשו לי את קו האשראי, ויש לי אפשרות כמסגרת הרשיון הכללי של היבוא לשלם את זה, הנה הלירות, חנו לי מטבע חוץ. אני מדבר עכשיו על הציבור הישראלי, למה הוא קנה יותר מטבע חוץ וזהו אחד ההסברים.

הסבר שני הוא, שכפי שכולנו יודעים, כקיץ מספר לא קטן של ישראלים נוסע לחוץ לארץ. וכדרך כלל היו נוהגים שכוע לפני הנסיעה להיכנס לבנק ולקנות את מטבע החוץ שמקצוה המדינה לנסיעות האלה. היו היום רבים, זה מה שהסבירו לי בבנקים, אין לי סטטיסטיקה אבל זו ההתרשמות, שגם כאלה המתכוונים לנסוע בחודש יולי או אוגוסט או אפילו בחודש ספטמבר, רצו לקנות את כרטיסי הנסיעה וחלכו להבטיח את הדולרים, 450 הדולר שכל אחד מהם יכול לקנות. חשבו שכנראה זה יותר בטוח, אפילו אם הם לווים כסף, וצוייכים לשלם רבית, או אפילו אם הם מוכדים אגרת חוץ צמודה, ומפסידים הצמודה על זה כדי להקדים, אלו השיקולים שחיו.

הדברים הללו אינם מהותיים מכחינת מאזן התשלומים, אלא הקדמה של רכישות. זאת אומרת, אז אותו יהודי שיסע בספטמבר, לא יקנה את מטבע החוץ.

ישנם דברים שהם בגדר הנעלם, שעל זה קשה מאוד לתת חוות דעה, זה האם חלה האטה בהעברות הון או לא. זו שאלה - קשה לדעת, האם ישנם יהודים שרצו להביא כסף מטבע חוץ לארץ בחודש יוני, ואמרו בוא נחכה, נראה מה יקרה עם המדיניות, כינתיים אולי לא נעכיר. זו השערה. אינני יכול להצביע על פעולות מסוג זה.

יכול להיות דבר נוסף, והוא שחלה עליה גדולה מאוד כריכית. אם אתם יודעים, היום בעולם, חלה עליה הלולה מאוד. הקפיצה היום באשראי בארצות הברית, באנגליה, בגרמניה מאוד יקרה היום, בעוד שהיצואנים שלנו, שמיצאים את הסחורה לארצות הללו, מקבלים כ-6% ריבית, ויש לחץ מהקליינטים שם שיש להם קשיים להשיג אשראי על מנת להרחיב את מסגרת האשראי שנותנים להם, ללקוחות של היצואנים שלנו לחוץ לארץ. אם כן, גם פה אינני יודע מה המימדים של התופעה הזאת, אם היא קיימת בכלל. אני אומר בגדר השערה, שאם יש פער גדול כזה, שהלקוח בגרמניה שצריך להכנס לבנק שלו, ולקבל אשראי זה עולה לו 16%-14%. בעוד שהיצואן הישראלי מספק לו אשראי שעולה ליצואן 6%. כאנגליה הריבית היא עוד יותר גבוהה, ובארצות הברית, הגיעה גם כן למימדים הללו, שהיא היחה ארץ קלסית מאז ומתמיד של רבית נמוכה, היום הפריים רייט עבור את ה-12%. זאת אומרת, רוב לורים שם משלמים 16%, 18% או אפילו יותר מזה.

אם כן, אלה הם ההסברים של הסטייה שאני רואה, מהגדר הנורמלי של רכישות מטבע חוץ. וכאשר בא גל כזה של 300 מיליון לירות מעל למגמה, זה סופג נזילות מהמוסדות הבנקאיים. כי איך מממנים דבר כזה? אם לאיש יש לו נכסים נזילים של עצמו, אז הוא קונה, מושך פקדונות מהבנקים, ומממן את המטבע החוץ בעצמו או אלטרנטיבית, שאף לו את המזומנים, יש לו קווי אשראי, הסכמי אובר-דרפט עם בנקים, והוא משך מהם כדי לקנות את מטבע החוץ שזה גם מגדיל את הגרעון בניזילות של הבנקים. ככל אחת משתי הצורות האלה גדל הגרעון.

מתי הוא לא גדל? זה כאיזו דוגמה קיצונית דמיונית שהוא מחזיק מזומנים בארון שלו, כגרב, ועם זה הוא קונה את מטבע החוץ. אבל אני מניח שאלה שקנו את מטבע החוץ, עשו זאת או מפקדונות שהיו להם או באמצעות אשראי שקבלו, ובצורה זאת חלה העלייה הזאת בגרעון בניזילות, שהוא ירד, כפי שאמרתי לכם, מ-750 מיליון לירות ל-480 מיליון לירות, בסוף חודש מאי. אם כן, כיוני חלה העלייה, אין לי עדיין נתונים. הנתונים שלנו אינם מגיעים עדיין עד סוף יוני. יש לי נתונים על ה-19 מיוני, שזה מחמש את הבנקים הגדולים ביותר, שזה עלה חזרה ל-670 מיליון לירות, לעומת 480 שדברתי עליהם.

חמשת אלה הם 80%-90% מהגרעון.
זת בנק לאומי, פועלים, דיסקונט, הלינלאומי ומזרחי. אלא הם
חמשת הבנקים שחלקם בגרעון הוא בערך 85%-90%, כך שזה למעשה החסכר
של מה שקרה.

אני אומר, הגרעון לא עלה ב-300
מיליון כיוון שהיו גורמים אחרים שהרחיבו. למשל בחודש יוני הממשלה
הזרימה גם כ-100 מיליון לירות, אם כי זה מעט מאוד בהשוואה לחודשים
הקודמים. כלומר, היתה האטה גדולה בהזרמה על ידי הממשלה. אני
מדבר על ספיגת נזילות והכל מדובר כלירות.

הממשלה כבר בחודש יוני גבתה כ-60
מיליון לירות על חשבון הפקדות יכולנים. וההזרמה של הממשלה בנזילות
ירדה בצורה תלולה. אם בחודש אפריל הזרימה הממשלה 430 מיליון לירות,
זה החודש הכי גרוע, הרי בחודש מאי הזרימה הממשלה 390 מיליון לירות,
ובחודש יוני רק 98 מיליון לירות. מצד אחד, מטבע החוץ, שנשאלתי
קודם, המוסד ספג 300 מיליון לירות, הממשלה הזרימה חדה כ-100 מיליון,
זאת אומרת שהגרענות לא עלו בדיוק כמו מטבע החוץ, כי מטבע החוץ
הוא רק אחד הגורמים שמסבירים את כלל ההתפתחות. יש גם קצת "רדיש
קונפוס" שנתן בנק ישראל כמסגרת רמות היצוא, שגם כן מגביל את
הנזילות במשק.

אם כן, זאת המערכת של היווצרות
הגרעון הזה. גרעון זה הינו גדול ומכביד על מערכת הבנקאות, ואכל
המדיניות שלנו היא להכביד. המדיניות שלנו היא לתמוך במדיניות
הכלכלית של הממשלה, של צינור המשק, מה שאני יכול לומר הוא, שפפי
שחסברה קודם, זאת לא מדיניות שאנחנו הפעלנו אותה לפני כמה שבועות,
אלא המדיניות הזאת נמשכת כבר זמן רב יותר.

מה שקרה הוא, שבמערכת המדיניות הזאת
כא הגורם החיצוני הזמני של מטבע החוץ, שהוא הגדיל בכת אחת את
הגרעון.

עכשיו יכולה להישאל השאלה - האם אתם
מוכנים לחיות עם גרעון כזה גדול? אם כן, אנחנו לא מוכנים לחיות.
מטרתנו אינה שיהיה גרעון ושנצטקח קנסות ממערכת הבנקאות, אם כי זה
כשלעצמו הכנסה של קופת המדינה, כי אנו מעבירים את כל הרווח שלנו
לאוצר המדינה. אבל זאת לא המטרה של המדיניות שלנו.

אם משלמים היום כ-56% מסים, אתה
צריך להכפיל זאת ביותר מ-2. זה המחיר. לו היה המס 50%, אז זה 30
אפקטיבי. המס הוא 56%.

אמרת שאני מכיר עכשיו את הגרעון
ל-19 כיווני, של חמשת הבנקים הגדולים, שהם מהווים כ-85%.

יכול להיות שזה 800 מיליון לירות
אך אינני רוצה לנקוב מספר שאינני יודע. אבל בוודאי שזה בסדרי הגודל
האלה. אינני רוצה שחלצו אל המספר, כיוון שאין לי אותו. אני יכול
לומר רק לומר שזה בסדר גודל ענקי. הוא כבר ירד כאופן רציני, ושוב
חלל העליה הזאת.

עכשיו, מה המסקנות, איך אנו רואים
זאת, ואיך אנו חושבים לנהוג? בבנק ישראל דנים בסוגיה הזאת, כי
אינני חושב שזה מצב רצוי שיש גרעון גדול, ושחיינה הכנסות, ולא
מקיימים את ההוראות שלנו, גם כאשר החסכר שגורם חיצוני שאין שליטה
עליו.

לו היתה לנו הרגשה או אמונה שזהו
המצב שישאר לאורך זמן, בוודאי שזה היה מחייב אותנו לנקוט איזה
שהם צעדים בקנה מידה די גדול כדי לפתור בצורה זו או אחרת את הבעיה.

אכל היות, וקודם אמרתי, שהבעיה הזאת, הקפיצה הזאת של יוני, הינה זמנית, אנו חושבים שהמדיניות הכלכלית החדשה שמטיף היום הממשלה, ושאו תומכים בה וחושבים אותה למדיניות נכונה ולכיוון הנכון, היא חביא לרגיעה, שאנו כולנו מצפים לה כמשק, ואז יתכן מאוד שיחול איזה מפנה במגמה הזאת, שכל אותן החקדמות בקניות של מטבע חוץ יכולות להתבטא, אם תשכונה צפיות האיבור שאכן מתמודדים עם האינפלציה, מתמודדים עם בעיות מאזן התשלומים, יש סיכויים שצעדים אלו יהיו יעילים, אז יכרלה להיווצר הזרימה ההפוכה.

זה מעמיד אותנו במצב שלא להיחפז ולנקוט בפעולות הרחבה, שאחר כך אנו עלולים להצטער מאד עליהן והן יכולות להביא נזק גדול למשק.

אנו שוקלים כל מיני צעדים. זאת אומרת, איך לטפל במצב הזה, מקיימים התייעצויות, נביא את העמדה שלנו לפני הוועדה המייעצת של כנכ ישראל וגורמים אחרים. כי דבר אחד אני יכול להבטיח לכם, שאנו ערים לו מאוד - שמימון היצוא לא ייפגע. שלא ייווצר מצב שהיות וישנו הגרעון, הכנקים יבואו ויגידו אנו לא יכולים לממן את היצוא. כי ככל קרנות היצוא הם משתתפים בחלק מהכספים שמועברים ליצואנים. זהו הדבר בעל העדיפות הגבוהה ביותר אצלנו במימון. בכלל היצוא הוא בעדיפות גדולה, ואנו ננקוט בצעדים המתחייבים. אינני יכול להביא את הפרטים של הצעדים, כיון שלא סוכמו עדיין, אבל כשיסוכמו נשמח למסור לכם ולהסבירם לכם.

קריאה:

א. שפר:
אנו לא צריכים לקבל את אישור ועדת הכספים לצעדים שנוקט כנכ ישראל. כהחום שהחוק מעמיד לרשותו סמכויות. אנו יכולים לבוא ולהסביר. ואנו רוצים בכך. תמיד הסכרנו לוועדת הכספים, ווועדת הכספים גם הסכימה אתנו לעתים די תוצאות ובהצוין רב.

הנה היום באנו, ואני מסביר לכם איך אנו רואים את הדברים, מה שחשוב ויקר לנו זה שלא ייפגע ענין היצוא. אנו ננקוט כל מיני צעדים, כודאי בעתיד הקרוב, כדי שמימון היצוא לא ייפגע. בצורה זו או אחרת, יש כל מיני אפשרויות. היות והדבר לא סוכם, אינני רוצה ואינני יכול לתת פרטים.

אני מדבר על היצוא. יש גם קרן לתיירות ביצוא. בין קרנות היצוא יש קרן שמספקת מימון וכוונדאי שהקרן הזו לא תקופח. כי כדור שלל מה שתופס לגבי התעשייה תופס גם לגבי הקרן הזו.

אם כן, זה לגבי מצב הגרעונות.

עכשיו, עוד כמה משפטים, ברשותכם, ואני מתאר לי שאולי השאלות התעוררנה, וייתכן שאני מקדים לחלק מהן תשובה. הטענה של מצוקת האשראי. אם כן, יש היום בעתונות, בפגישות עם אנשי משק שונים, יש הרבה חוק שיש מצוקת אשראי כמשק ושהפעילות הכלכלית יכולה להיפגע מזה, אם לא יספקו את האשראי שהמשק זקוק לו. ענין המצוקה של האשראי, זה לא גודל אובייקטיבי שאפשר למדוד אותו. הרגשה המצוקה היא גם פונקציה של מחיר האשראי. כאשר נושא האשראי, וכאן אני נוהן דוגמא קיצונית, כדי לסבר את האוזן. נניח שנגיד שהאשראי היום הוא ב-2% לשנה רכיה, ההיה מצוקה עניקה.

בכלכלה מלמדים אותנו לבחור בין אלטרנטיבות, זה אחד הדברים הקשים. אם כן, מהי המצוקה? המצוקה היא כחלקה חלופה כמחיר האשראי. כאשר המחירים כמשק עולים כקצב שנחי של למעלה מ-30%, וזהו המצב, שאנחנו מצויים בו, כאשר האשראי

בכנקים עולה כין 18% ל-21%, אני מדבר על שלושת הכנקים הגדולים, אני ישבתי כאן, הנני יושב אהנו, ושאלתי כל אחד מהם מה הריבית שהם גובים על האשראי שהם נותנים, והתשובה היא שאלה הם סדרי הגודל על האשראי שהם נותנים. יש לחם גם אשראי ב-15% או 16%, זה ניתן להרכה אנשים, אבל הסכום אינו גדול. זה דבר פסיכולוגי במידה רכה. הלווים הקטנים שמושכים עד 1,000 לירות, 5,000 לירות, בשתי ידיים, שם הכנקים הגדולים, שלושה הגדולים, לוקחים 15%-16%, אבל זה מקווח 5% מכלל האשראי.

ש. ארליך:

אמר לי מנהל כנק גדול שהם עושים זאת, מבחינה פסיכולוגית יותר...

א. שפר:

עוד שני משפטים. אני מחיחס למצוקה הזאת. כאשר מחיר עולה ב-35% או 30% לשנה, וכאשר משלמים רבית 20% או 25%, זאת רבית גדולה יחסית לעלית המחירים. בארצות אחרות, קחו את ארצות הברית לדוגמא, שם המחירים עולים בקצב של 10%, והריבית 16% או 15% אחוז. יש רבית ביאלית, מעבר לעלית המחירים.

קחו לדוגמא את גרמניה. הם הקטינו את האינפלציה לקצב שנתי של כין 8%-7%. ההערכה היא שהשנה יעלו המחירים בגרמניה, ושם הריבית היא 14%. בכל משק ומשק יש ריבית ביאלית מעבר לעלית המחירים. אצלנו משום מה, כאשר קחו ריבית יותר, מדוע הריבית היא לא לפחות כמו קצב עליית המחירים.

אינני מדבר על האשראי המכוון. אני מדבר על האשראי החפשי. אינני מדבר על המכוון ששם יש חמיכה של כנק ישראל, הממשלה, שיהיה יותר זול. יש אשראי חפשי שלמעשה הכנקים יכולים לגבות רבית יותר גבוהה. ויש תופעה מאוד מדאגה מבחינה זו. כיון שיש ירידה בפקדונות לזמן קצוב, שזה אחד מהמקורות העיקריים שמממן את האשראי שהכנקים נותנים. הציבור מקבל על פקדונות אלה היום כין 14% ל-16% רבית, והכנקים את הכסף הזה מלווים ב-18% ו-22% והפקדונות יורדים.

אני הייתי מצפה שבוחות אשראי שככל זאת במשק שלנו בתחומים מסויימים, יביאו לידי כך שהכנקים ילחמו נגד ירידת הפקדונות על ידי זה שיגדילו את הריבית למפקידים. מצד שני יגבו רבית גבוהה יותר מהלווים, והלווים יכולים לשלם רבית גבוהה יותר בעליה זו של מחירים שאנו חיים בה. כיון שאם יצרן או סוחר קונה מאי בראשית השנה, ומממן זאת על ידי האשראי, מוכר אותו בסוף השנה, הערך של המלאי עולה ב-30%, והרבית שהוא משלם על המימון הזה זה 18% או 20%. זוהי תופעה שיוצרת במידה רכה את מצוקת האשראי.

אם הרכיב היתה עולה כמו עלית המחירים זה היה מחליש את הלחץ על האשראי. היום האשראי הוא זול ויש לחץ.

ע. אמוראי: מה ההסבר?

א. שפר: את ההסבר אתה רוצה ממני דווקא? ההסבר הוא לא כלכלי.

יש הסבר לא כלכלי. אם תישו לי אתן לכם דוגמה מחוים החמחות אחר שלי. אני עוסק גם כבעיות של המזרח התיכון, נדמה לי שאפילו פעם הרציתי לפניכם. אני עוסק בעבודה, ושם יש תופעה מעניינת בתחום מחירי הנפט בעולם. היה קרטל בינלאומי של נפט, חזק של 7 חברות בינלאומיות. מחירי הנפט היו יציבים 25 שנה, גם כאשר השאח הפרסי היה חלש, וכשסעודיה היתה חלשה, ואחת השאלות שאני מתמודד אתה ומנסה למצוא לה תשובה - למה החברות האלה לא העלו את המחירים ועשו רווחים יותר גדולים. היום הגדילו פי 4 את מחיר הנפט במחיר יד. כשארצות אופ"ק התחזקו, החליטו - נעלה את מחיר הנפט בעולם. למה הקרטל הגדול הזה של החברות, שהם שלטו במדינות המזרח התיכון בראשית שנות החמישים, באמצע שנות החמישים, למה החברות האלה לא העלו את מחיר הנפט?

אם כן, גם פה אתח יכול להגיד -
למה הכנקים בישראל אינם מעלים? יש פה תשובה שאני חושב שהיא המרכזית.
הכנקים האלה הם גדולים מאוד, הם מעורכים מאד בתחום החיים הציבוריים
כארץ, בנק הפועלים, בנק לאומי. ולכנקים אלה יש כנראה מורא, בלתי
כרוך לי, אולי גם היו לחצים עליהם בעבר מצד הממשלה או חלק מהממשלה,
לריסון בכיוון הזה. וזוהי התנהגות לא ראציונאלית מבחינה כלכלית,
לטווח קצר. יכול להיות שהיא ראציונאלית מבחינת הטווח הארוך. כי
התיאוריה של אי-העלאה המחירים על ידי חכרות הנפט הגדולות היא,
שהיתה להן איזו תפיסה של טווח ארוך לדחוק את תחליפי הנפט, את הפחם
וכו'. ושלא יעשו המצאות, ולא יפתחו מהר תחנות גרעיניות. זאת אומרת,
כטווח קצר הם יכלו להעלות מחיר חכית נפט שהיתה דולר ו-30, כבר
שוחרים, אבל לפני שלוש שנים זה היה מחיר לחכית. היום זה 10 דולר
ויש כאלה ששילמו 16 דולר לחכית.

אני חושב, שהשיקולים של הכנקים
שאינם מעלים את הרכיב, לפחות כמו קצב עליה המחירים, כמו אותו ערך
הכסף, לפחות את זה היינו יכולים לצפות. שמישהו שמלווה כסף, שיקבל
חזרה את אותו כסף, מבחינת כוח הקניה חריאלי, ולא שילווה 100 לירות
ומה שהוא מקבל בסוף השנה שווה רק 90 לירות, כולל הריבית שהוא מקבל.

זאת אומרת, מבחינה ראציונאלית זה
מה שהיה צריך להיות, וזה לא קורה, אולי בגלל הסיבות הציבוריות
ואולי עוד שיקולים של טווח ארוך, שלי קשה לדעת עליהם.

יכול להיות שיקרה מה שאומר עדי -
יכול להיות שבאמת הכנקים, כדי להגן על פריחת פקדונות לזמן קצוב,
יצטרכו לשלם יותר למפקידים. כי יותר ויותר מפקידים יוצאים מהפקדונות
האלה, וזה מצמצם את המקורות למתן אשראי של מערכת הבנקאות. זוהי
מצוקת האשראי, לדעתי.

איך מתמודדים עם דבר כזה? זה מין
דבר שככל שחרחב את האשראי, כתנאים הקיימים עדיין, כשבמשק ש
עודף ביקוש, המצוקה תלך ותגדל. בכל סחורה אחרת, וזה דבר אלמנטרי
ככלכלה, כשמגדילים את ההיצע, מספקים את הביקוש. חסרים תפוחי אדמה
כמשק, יביאו 1,000 טון, אז המחסור בתפוחי אדמה ייעלם. אותו הדבר
כביצים או בכל סחורה אחרת. כסף - זה בדיוק פועל ההיפך. ככל שנזרמים,
אם נכניס 2 מיליארד לירות ונחלק אשראי למשק, המצוקה תהיה עוד יותר
גדולה. כי אז המחירים יעלו יותר מהר, והביקוש יעלה יותר ויחסר
יותר כסף. זה אחד התמומים שאת המצוקה אפשר לחסל רק על ידי חיסול
האינפלציה והלחצים האינפלציוניים, רק על ידי כך.

ככל שתנוהל מדיניות מוניטארית מרסנת,
מדיניות פייסקלית מרסנת, נרד מאינפלציה של 35% לאינפלציה של 15%,
שזה יהיה הישג אדיר, לדעתי, לא רחוק ממה שיש היום באירופה, כמו בעבר,
כי אנו תמיד קצת יותר. אם אנו נרד - מצוקת האשראי חפחה.

מה שעוד אפשר לומר - שעל אף הטענות
של מצוקת האשראי שהיו עד כה, לא היה חסר אשראי במובן הזה שפעילות
כלכלית נפגעה כמשק הישראלי,

היו"ר י. קרגמן: גידולו של התוצר.

א. שפר:
בדיוק, התוצר ממשיך לגדול, ויותר
מזה - הנזילות שנוצרה כמשק הספיקה
לממן לא רק את גידול התוצר, אלא גם את הפעולות הספקולטיביות
שהזכרתי קודם. זאת אומרת, היתה נזילות. איך מימנו את רכישות
מטבע החוץ? היתה מספיק נזילות. כלומר, מי שכא היום וטוען שנוצר
מצב שאין מספיק נזילות לגידול התוצר, אם כן זוהי לא המציאות.
התוצר ממשיך לגדול, יש לנו תעסוקה מלאה, המלחמה שלנו היא רק
שהיה פחות אינפלציה, לא אכטלה. כי עודף הביקוש הזה שצריך לבזום
אותו הוא כה גדול היום כמשק, שכל הצעדים שעשתה הממשלה ועושה כנק

ישראל, מטרתם לקצץ את העודף הזה, כדי שחלחצים האינפלציוניים האלה לא יהיו כה חזקים.

זוהי העמדה שלנו, איך אנו רואים את כל הפרשה של מצוקת האשראי. תודה רבה.

חיו"ר י. קרגמן: כן, מר ארליך בקש את רשות הדיבור.

ש. ארליך: לי לא ברור דבר אחד - מדוע גדלה מכירה מטבע חוץ מבנק ישראל לבנקים. הסיבה שאתה מצביע עליה, אינה נראית בעיני.

סביר בעיני שאדם שצריך מטבע חוץ לנסיעה לחו"ל הקדים וקנה את ה-450 דולר, ו-900 דולר עם אשתו. אנו מכירים את כל הסיבות, סיבה אחת שקולה יותר, סיבה אחרת שקולה פחות. אז הוא הקדים כיוון שחשב שיהיה פחות, לא היה לו כסף - אז הוא מכר צמודים, מכר פקדונות, לקח כסף בבנק, לא חשוב. על הסיבה של האטת הלואות הון, אנו לא יודעים עוד הרכה, כפי שאחראמר, ואני מסכים אתך.

אז יש הסיבה הראשונה - שהיבואן קנה מטבע חוץ, אני רוצה להכין - ישנם שני סוגי מטבע חוץ. מי שחייב לספק קיבל אשראי לחודש-חדשיים, הוא פחד מפני פחות, רצה לשלם, קנה מטבע חוץ ושילם. זה סביר. אם הוא היה חייב בעד סחורה שכבר קיבל או בעד ציוד שקיבל.

אבל מרבית היבוא, האקט האחרון הוא הקובע מבחינת מטבע חוץ. האקט האחרון הוא השחרור מהמכס. כל זמן שיבואן או יצדן שביא ציוד או חמרי גלם ואין עדיין, או בדרך או במכס, שום מניעת השלום יחר בעד פחות או בעד היטל יבוא או בעד העלאת מכס, הוא לא יימנע מזה, כל זמן שזה לא שוחרר. נכון?

אני שואל, הסכום צריך להיות מוכפל במשך שבוע-שבועיים, מ-75 מיליון דולר ל-150 מיליון דולר? זה בעיני לא כל כך סביר. אינני רואה את המימדים הגדולים האלה של השלום חובות ספקים, שהיו חכיים, בסכומים כאלה, לכן זה לא סביר בעיני.

א. שפר: יש לך הסבר לכך?

א. ארליך: אין לי הסבר אלא שההסבר הזה אינו נראה בעיני.

אני אמרתי שזה דבר שאין לנו הוכחות, יש לנו השערות. אינני יכול להוכיח.

א. שפר:

ש. ארליך: השערות, ההשערה היא השערה. אני לא מכין, יש פה עוד מהו נעלם. אני ממשיך לחפש אחרו, אינני יודע איפה. אני לא משער אפילו. אבל בעיני זה לא סביר. גם אם מישהו רוצה להחיש הוצאת סחורות מהנמל, זה לא הולך כל כך מהר.

דבר שני - אני רוצה לשאול כהזדמנות מה דעתכם על עניין ההפרדה של ה-20%. האם זה בגדר של שאלות לגיטימיות? אני רוצה להכין מה עמדתכם לעניין זה. גם לפני היטל היבוא, ביחוד לאחר היטל היבוא, אבל גם לפני זה הייתי צריך להציג אותה השאלה, היום כיהר חוקף.

אני סבור שחיצרון או היבואן אין לו עניין היום לתח אשראי לצרכיו. זה בניגוד לדרך שלו. כי אם הוא נוח לו אשראי הוא מפסיד. הוא יוצא מנקודת השקפה זאת. אז היבואן או היצרון מעוניין לנצל את הכסף שיהיה בזיל, ויוכל לחדש את המלאי, את הציוד, את חמרי הגלם. אני מדבר על יבוא חיוני.

אם אני צריך להביא נעליים איטלקיות או יתרות מטבע חוץ, אני מעדיף מטבע חוץ ולא נעליים איטלקיות.

אני בא עכשיו לשאלה שלי. לעתי הספיגה של ה-20% היא לא קונסטרוקטיבית, כי היא לא פוגעת בצרכן. הלחץ האינפלציוני והביקוש בא מהצרכן. מי שרוכש מכונית אמריקאית ב-80 אלף לירות, בו אסור לפגוע ביוקר בעוד 5,000 לירות. היכואן של המכונית הוא צריך לספוג את ההתייקרות של 20%. אני שואל מה ההגיון הכלכלי?

היו"ר י. קרגמן:

האם סיימת? כן, גרשוני.

צ. גרשוני:

אני חושב שהשאלה שהציג אותה החבר הכנסת עדי אמוראי הייתה שאלה חשוכה מאוד, על מנת שנוכל ללמוד מה שקרה עכשיו, ואולי נבא יחד עם כנף ישראל, ללמוד דברים, ואולי גם להסיק מסקנות. למעשה, כפי שאני זוכר, השאלה הייתה - איך זה קרה שבדלה הנזילות מעבר לכל החשערות הקודמות והגיעה למאות מליונים?

אני חושב שהסכר הראשון שאנו שמענו הוא מדאיג עוד יותר מאשר חשבנו על העניין עם הצגת השאלה. משום שאם יכולנו לחשוב שלקחו כסף מהכנקים על מנת לקנות סחורות לפני עליית מחירים נוספת, וזה הגדיל את הכחלה בשוק והמריץ את עליית המחירים, אז היום, ההסבר ששמענו היה דבר נוסף, שזה היה כשכיל רכישת דלרים, במידה רבה מאוד. שזה לא אחד הדברים הכי בריאים היום כשכיל המדינה כמצב של מאזן החשלומים.

אני רוצה להגיד שכחתי את הזו שאנו שמענו, דבר אחד הוא בסדר וחלק למרי - הכל קרה לפי התקנות. אין פה שום דבר שהוא חורג ממסגרת החוק וממסגרת התקנות. בדרך כלל, כשעומדים בפני בעיות כאלה, צריך להציג לעצמנו את השאלה, האם החוק בסדר והאם התקנות בסדר.

לכן, אני לא מדבר על מה שקרה ואני לא מחפש את האשם, מה שבוודאי כלל אינו נותן הרכה תוצאות, אלא חשאלה היא, מהם הלקחים שצריך להסיק אותם? ויותר משאני רוצה כבר להכיע את דעתי, אם כי אנחנו נצטרך להקדיש לזה דיון נוסף לאחר שנשמע עוד אינפורמציה בנושא זה.

אני שואל את אנשי בנק ישראל - רבותי, האם זה נראה לכם שאנחנו יכולים, לאור תופעות חמורות כאלה, לחיות עם החוק הזה ועם התקנות האלה? שהן למעשה מאפשרות לבנק ישראל לספוג 15% ולמדינה 15% האלה פטורים, אינם פטורים ממס הכנסה, זה הרווח של בנק ישראל. לעומת הרווח שנוחר פה בשכיל האחרים, וההפסד היותר גדול שנוצר פה למגמות של המדיניות המוניטרית, ולמגמות של המדיניות הכלכלית של הממשלה. זוהי השאלה החשובה שבה, לפי דעתי, אנו צריכים לשמוע מכם.

אינני יודע אם זה הסבר אלטונטיבי שלי. נא לחקן אותי, כי בשלב זה אני רוצה לדעת ללמוד מאשר להביע דעה, משום שעניין זה הוא יותר מדי רציני שאגיד שאני החכם שיודע את העניין. אני חושב שההסבר הוא שבחוק הקיים, בתקנות הקיימות, שהיסוד שלהן זה קנס של 15%, אפשר לגרום הרכה נזקים למדיניות המוניטרית. מפני שאפשר להרויח הרכה כסף, תוך תשלום 15% קנס, ותוך רווחים שעוברים מעבר לזה.

יחד אתכם אני חושב, שקשה לי לחאמין שהכנקים, כפי שאנו מכירים אותם, כאשר הם משלמים את הקנס של 15% והם נותנים את האשראי כחנאים האלה, והם מפסיקים. אנו חיים היום כחקופה של כנקים מבוססים, ואחא אמרה לנו את העניין כרוך - זה ארבע הכנקים, המזרחי משתלב יפה. כנקים יסודיים, רציניים, מבוססים.

אינני מאמין שהקהל סוחב אותם לפעולות. יש להם תשכון, וכחשכון זה הם יכולים להגדיל חוץ שכווע- שכוועיים במאות מליונים את האשראי לקהל, ולשלם את ה-15%, ולא להפסיד. אם ההנחה הזאת שלי היא מופרכת - נא להפריך אותה.

זאת אומרת, שהבנקים לא חסידו, לפי דעתי, ואלה שלקחו את הכסף מחבנקים, קשה לי מאוד לחשוב שהם הפסידו. וכמעט אני נוטה לחשוב שהם הרויחו הרבה כסף. מפני שאינני מוכרח, אם כי זה מאוד מעניין לדעת מה שעשו עם הדולארים, והניחוח שלך הוא מעניין, אני יכול להניח שהציפיה לפיחות הייתה גורם רציני לכך שירכשו דולרים, אפילו מבלי להקדים ולשלם אותם כח"ל.

הציפיה לפיחות, בעיני אלה שרכשו את הדולרים, נראתה עוד יותר גדולה מאשר הפעולה המצומצמת שפיחות יכול לגרום, זה עניין החיטל על היכוא, הציפיה הזו הייתה לרווחים יותר גדולים. כאשר לא היו רווחים גדולים יותר, כאשר שארו לך דולארים, ויש חיטל של 10%, ומכל שכן כשאתה הופך את זה לסחורה יותר מוקדם, בצורות שונות, וזה לא כסף שלך. לו זה היה כסף שנספג באיזה שהוא מקום, זה כסף של הבנקים, זה הגדלת המחזור. זה גלים לוחשות על הכעיות הכי חמורות של המדינה. וזה בעזרת הבנקים שלנו.

עכשיו אגיד למה אני אומר "הבנקים שלנו": רבותי, זה קצת מדגיש, לדעתי. זה לא עשרות הבנקים בארץ, קטנים גדולים, בינוניים, לפני פשיטת רגל, זה אחרי פעולה של ייצוב, כשהפעולה הכלכלית הבנקאית מתרכזת בידי כמה בנקים רציניים, ואין עושים פעולה שאמנם מבחינה חוקית, זה 100%.

הם עשו פעולה, שגרמה לכהלה, שהזרימה כסף לשוק, אינני יודע אם היא הזרימה אותו לכסים של רבים. אני צריך לחשוב שפי המושגים שלי, שזה הוזרם לכסים של מעטים, מפני שהבנקים נותנים את הכסף שהם יותר בטוחים, והיותר בטוחים הם יותר חזקים. הם ניצלו את הדולארים האלה, הם ניצלו את הכספים הללו.

ד. קורן: אבל, כמה הם ניצלו את הדולרים, הרי פיחות לא קרה.

צ. גרשוני: פיחות לא קרה, אבל קרה משהו - ההטל קרה.

בעיקרו זה לא אנשי היצוא אלא אנשי ההיפוך והשירותים, והבנקים שייכים אליהם.

אני רוצה לסכם בזה. השאלה היסודית שלי מכוונת לשאלה: האם אנו נמצאים במסגרת הנכונה של הפיקוח על הבנקים, כאשר 15% קנס יכולים ליצור את המצב שיצרו, ואינם מספיקים כשביל לכלום תהליכים המשפיעים בחיינו הכלכליים.

היו"ר י. קרגמן: חלפון, כבקשה. אני רוצה להעיר הערה ולמנוע אי הכנות, בנקים לא נותנים לערבים כל מי שרוצים.

ב.צ. חלפון: אני רוצה לשאול - מיד אחרי המלחמה בנק ישראל הזרים סכומים לא קטנים להון חוזר ולאשראי מכורון. כמה מסכום זה נשאר במשק וכמה בנק שראל גכה בחזרה מהסכומים האלה.

שאלה שניה - עקב הפער בין האשראי המכוון לבין האשראי החופשי, המסתכם ב-10%-12%, אפילו אם ההוספת היא 13 או 15, החופשי הוא 24-25%, אז יש 10% חבדל.

שאלה שלישית, בקשר ליצוא. האשראי שאנו נותנים ליצוא. בנק ישראל נותן על פי החזיות של היצוא לשנה הבאה. לא חמיד המפעלים והיצואנים עומדים בתחזית זאת, ולא פעם הם משלמים קנס. אנח רוצה לדעת - אם עכשיו הגדילו את הקנס, חתירו, זה לא כדאי לקחת את זאת.

יחד עם זאת, אני אומר שהמדיניות של הבנק לישראל בקשר לכיוון האשראי היא לא חמיד עומדת כמבחן חמץ. יש עליות מחירים. האשראי אינו גדל בהתאם לכך. ואם נניח, לפני שנתיים, בכדי לייצר קילו כשר, או לעכד דונם פודס, היה צריך כדיוק 50% ממה שצריכים היום. כדי לעכד קילו כשר הייתי צריך לירה וחצי, היום אני צריך 4 לירות כדי לייצר קילו כשר.

בהתאם לכך, האשראי המכוון לא גדל ואז נזקקים היצרנים לקחה כסף לייצור, במחירים מבוקרים, כרכית גבוהה מאוד. אינני יודעת איפה יש ב-18%. אני יודע שארגונים כלכליים לא קטנים, אמנם לא החזקים ביותר, רצים לבנקים ומשלמים 30%. זה בנק תועלים וזה קטן לאומי. זה כסף שמקבלים בדרך כלל מחכרות קטנה, על ה-30% שאני מדבר עליהם, והוא נותן רק את הערכות לחכרות חכמות. ואני יכול להכיאמספרים מדאיגים איך ארגונים חקלאיים, כלכליים, מקבלים כסף ב-32%-30%.

א. שפר:
אנך אראה לך, אין לי פה את הנתונים, את המאזן של חכרות הכטוח. היכולת הפיננסית שלהן, מהן אשראי, היא אחד קטנטן ממה שהבנקים נותנים.

ב.צ. חלפרון:
כסך הכל משלמים רכית הרבה יותר גבוהה מ-18%, לכן השאלה שלי היא מה בנק ישראל עומד לעשות כדי להקל על המצוקה הזאת. אתה אמנם ענית בדברייך על משחו מהעניין הזה, אבל אני חושב שצריך לבדוק מחדש את בעיות הוצאות הייצור והחשומה לגבי הענפים השונים.

בקורת על רווחי הבנקים. הבנקים משלמים קנסות. יחד עם זאת, אני מכיר חלק ממאזני הבנקים, הם גומרים כרווחים גדולים. זאת אומרת שהבנק היום אינו נחרע מלשלם את הבנק. הוא נותן, הוא יודע שישלם קנס, אבל כסך הכל הרווחים שלו, הוא רוצה לעמות בהתיכויות שיש לו כלפי הקלינטים שלו, אני רואה שזה אינו מופע בעדו מלשלם קנס. אם הם הגיעו ל-700 מיליון, אינני בטוח אם לא יגיעו בעוד כמה זמן למיליארד. אם הם משלמים ויש להם כיסוי לזה בסוף השנה. בדיסקונט נותן החודש ה-18, יתן פחות חודש.

אלה הדברים שרציתי לשמוע מכם, מה בנק ישראל חושב על כך.

ע. אמוראי:
אני רוצה לאול על מדיניות הבנק לא ביחס למה שהיה, כי מה שהיה היה, צריך ללמוד ולהסיק מכך מסקנות, אבל לגבי מה שאכשיו עחיד לדוח.

צריך לחשוב מה עושים. אינני יודע כדיוק מה ההסכר. אני מניח שאנשים פשוט משכו את הפקדונות, אבל כמובן, גם בצד האשראי היתה התפתחות. בסופו של דבר מעניין אותנו מהו יחס הנזילות ולא מה מצב הנכסים הנזילים של הבנק. יש פחות נכסים נזילים אז צריכים להקטין את האשראי.

אני שואל לגבי המצב היום. בכלל אם אנו עורכים ומה אנו צריכים לעשות. נניח שהכל יעבוד לפי התכנית, יספגו מה שצריך, לא יזרימו דרך התקציב, התקציב יאזן את עצמו מכפנים, ויספגו 21/4 כ-9 חודשים. ישלמו עכשיו עוד 10% ביבוא, ואז ללא כל ספק הלחץ על האשראי ייכר.

אני שואל - לטווח קצר מאוד, האם המדיניות המוניטרית צריכה לפעול בכיוון הפוך למדיניות הפיסקלית? יכול להיות שכן. יכול להיות שדווקא עכשיו אחם צריכים להיות קצת יותר ליברלים כדי שזו לא תהיה מכה, וחודש אחרי זה להיות ערוכים לספוג בחזרה. אבל אולי קרה פה דבר הרבה יותר פשוט. כדי למנוע לחץ על אשראי, אתה דברה באריכות על מחיר האשראי, פשוט יעלה יותר ויותר, יקטן ויקטן קצת הלחץ. מה ניתן לעשות שיעלה יותר ויותר.

אני מפחד מאד שאם שואלים את השרים, את הם יאמרו לבנקים - אל תעלו את הרבית. זה לא מסתדר יחד. צריך להכין מה קורה כאן.

בסך הכל, אינני חושב שהמטרה שלנו לגרום שבאיזה שהו מפעל לטווח של שבועיים-שלושה יהיה מחנק, שהוא יבהל ויעשה דברים שלא ייעשו. אבל יחד עם זאת, אם המדיניות המוניטרית בטווח קצת דמיוני תפעל לא בקו אחד עם הממשלה, ודאי שלא יהיה טוב.

אין לכם שום אפשרות לפקח על החסכר בין אם זה אשראי לייצוא, בין אם זה אשראי לסוחרים מקומיים. אין שום אפשרות ודבר לא יעזור.

אתם צריכים להגיד לוועדת הכספים בגילוי לב - הכלים כרשותכם מספיקים? המדיניות שהוטלה עליכם, ניתנת לכם לביצוע, פה אחם חושכים לעשות בחודש הקרוב ובשלושה החדשים הקרובים. זה חשוב לנו לשמוע ולדעת.

א. אפרת:

המדיניות המוניטרית היא הכרח. יש גבולות מסוימים, וכיחוד בתקופה אינפלציה כאשר המדיניות הפיסקלית עובדת בחיקפים עצומים. ברצוני לומר שמלחמת יום הכיפורים היוותה מכחן מעניין מאוד לבנק ישראל ולבנקאות בארץ בכלל. מכחן מעניין שגם בנק ישראל וגם הבנקאות עמדו בו. אינני נוהן את הצגון, אבל עמח בו בחיוב. כי היו כבר דברים שפורצת מלחמה כזאת, כשבת כיום כיפור, שלמחרת יש בחלה, ופה יש מקום לציין ששיתוף הפעולה בין בנק ישראל לבין ארבעת הבנקים הגדולים, מיד יצר רגיעה בשוק. ובשטח הזה לפחות, היה מצב שהמשק יכול היה הוך זמן מסויים לחזור לעצמו מכלי שכך הזה יצטרך לחשוש. שום מכשול לא עמד בצד הזה. זה מוכרחים לציין.

על כן ליצור לנסות מצב שבין בנק ישראל לבין שלושת הבנקים הגדולים יכול להיות קרע, זה מלאכותי. בנק ישראל מקפיד על כך שלא יהיה קרע, כי שלושת הבנקים יגידו 85% מכלל אמצעי החלום, מכלל האמצעים הכספיים, שיתוף הפעולה הו מבורך וחיוני. זאת צריך לציין כיסוד.

ש. ארליך:

חוסיה כאן שאין גם ניגוד אינטרסים.

א. אפרת:

מתוך השקפה חברתית-כלכלית שלי אני יכול תמיד לראות בהשש ובחשד את הרווחים הגדולים של הבנקים. יכול להיות שבשנתיים האחרונות הבנקים עשו רווחים מעבר למקבל אצלנו כמנטליות שנו, מעבר למקובל. והיה מקום להטיל עליהם מסים. היה מקום לתת להם להרויח בגבולות הרבית הקיימת. יחד עם זאת להטיל עליהם מסים, אפילו יותר ממס שירווחים שהטילו עליהם. היה מקום להטיל עליהם מס יותר גבוה, נוכח העובדה שהיו להם רווחים. אבל עצם העובדה שהם התכצרו כמשק בשנים האחרונות, יצר בסיס מצויין לעבודתו של המשק כולו.

אני מרגיש זאת כמשק הפועלים, בהתישבות ובתעשייה, שהמגעים בין הבנקים לביניהם, זה לא רק בנק הפועלים, כל שלושת הבנקים הגדולים, יצרו בסיס טוב לעבודה המשק.

לי חסר, כדין וחשבוך ששמענו פה, על מנת להבינו בשלמותו, חסר לי שד"ר שפר יזרוק אור על הענין של חכניות החסכון ואגרות החוב צמודות הסדד. אנו יודעים את האופי שלהן, אבל איך זה פעל כמערכת הפיננסית וכמשך הזמן הזה, ואז היינו מקבלים תמונה יותר רצינית.

למשל, אני יודע שמלווה קצר מועד ירד מן הפרק בכה אחת, במשך כמה החזיק בו ותמרון בו לכאן ולכאן.

המשק שלך יקנה קצר מועד בלי הצמדה? מי יקנה? אתה אומר זה ירד - זה טבעי

היו"ר י. קרגמן:

שירד. מי יקנה את זה?

א. אפרת: לעומת זאת גדלו כ-600 מיליון לירות, חוץ זמן קצר, חכניות החסכון המאושרות והיתה הזרמה חזקה לצמודות מדך וצריך לדעת באיזו מידה זה משפיע.

היה צריך אולי לומר מה קרה עם גביית המסים כחדשים האחרונים. היתה גבייה הרכה מעבר למשוער. היינו מקבלים תמונה קצת יותר ברורה, למשל הדרישה שאומרים פה שבנק ישראל יגיד איך הוא יתנהג בעוד שלושה חדשים - לדעתו זה לא ניתן. מדוע? כי מדיניות מוניטרית יש לה אופי של אילתור. לא כמו במדיניות פייסקלית שהיא קובעת לעצמה לטווח ארוך. האילתור אמנם קובע דברים שוליים, אבל לפעמים זוהי הנשימה, זהו החמצן שבו נושם המשק. אני מבכוד מאוד את הכושר האילתורי הזה, אבל לדרוש לדעת ל-3 חודשים, כאשר יש מדיניות כלכלית חדשה, בוודאי שלא ניתן לדרוש.

שמעתי פה שד"ר שפר אומר - בנק ישראל חומך כצעדים של המדיניות הכלכלית החדשה. אני רוצה להכין כך - מכיון שהצעדים הם לא קיצוניים, מכיון שהם משתרעים על שטח רחב מאוד והם הולכים בכלים קונכנציונליים, בכלים קיימים, ולא הולכים בשום דבר קיצוני - האם אתם בלב שלם באמת, מוכנים ללכת לאט לאט בכלים האלה ולעשות את המלאכה יחד עם המשלה, ואם לדעתכם זה יהיה אפקטיבי. כי כשכח הזאת העתונות היתה מאוזנת. מחצית העתונות אמרה שהכל ייגמר בפיאסקו אחד גדול, ומחצית העתונות אמרה - לרכה, לרכה, לרכה.

אני רוצה לשמוע לא רק שאתם תומכים, אלא לקחת בחשבון את קצב עליית גביית המסים, ומה יקרה עכשיו עם פקדונות לזמן קצוב, ולראות איך הדבר הזה ילך.

ע. רובין:

אחרי הדברים של עדי אמוראי אני יכול להסתפק רק בראשי פרקים. רק בכותרות בלבד. (א) בקשר לעבר - לי נדמה שאם נהיה כנים עם עצמנו, אין לנו הסבר למה שקרה, על הגידול בגרעון. אינני סבור ששמענו הסבר מספיק לגידול בגרעונות וגורמי הנזילות. מדוע? כי אם המספרים אומרים שזה 670 מיליון עד ה-19 ליוני, אבל הגורמים שמניח, הגורם היחיד שפעל קודם היה הפקדות על היכוא, שזה לא גורם. תוך חודש אחד לא יכול היה להשפיע כעשרות מיליונים. (ב) אם המגמה החלה בחודש יוני, אז לא נרחקתם מהאמת אם במסגרת ההשערות נגיד שמכיון שכל הגורמים שפעלו להרחבת הגרעון, זאת אומרת ביקוש נוסף לאמצעים כספיים ולספיגה מהבנקים או קבלת כספים מהבנקים, פעלו בסוף החודש, אז לא נרחק אם נקבל את המספרים בסוף יולי ונראה שזה 850, לא נופתע אם נגיע למספר הזה.

אבל למה אנו צריכים להשוות את ה-850, למספר הראשון שבו החלת. שאמרת שבזמן המלחמה נחתם שיהיו גרעונות כי תשבתם שהמגמה אחר כך תהיה להקטנה. ואכן במאי היתה הקטנה של -250 מיליון לירות, ואז חשבתם שמגמה כזאת של ירידה של 250 מיליון לירות לחודש, אז אפשר יהיה לסבול. כלומר - צפיתם שבחודש יולי תהיה ירידה של 250 לירות נוספים. כלומר, צפיתם שכאשר תקבלו את המאזן של חודש יוני, יופיעו 230 מיליון לירות ולא 480. דבמקום 230 מיליון לירות אנו צפויים היום לקבל מספר של 850. כלומר, גדול של 600 מיליון לירות לעומת מה שחשבתם שיקרה ביוני. וזה הגידול שצריך לסבול.

מדוע חשכנו שיהיה 230-250, והיה 850. וזה מספר רציני מאוד, גידול לא של 200 או 300, אלא גידול של 600 לעומת מה שהיה צפוי במסגרת המגמה שחשכחם שתהיה. ולמספר הזה לא שמענו הסבר שיקלף אותו.

אכל; אני מסכים עם עדי אמוראי, שיחד עם קבלת האינפורמציה לדעת מה קרה והסקת מסקנות, זה לעהיד ופה אני נזכר כמשפט אחר, שאומר, שלגבי העתיד אתה גם צופה - הנה מצוקת האשראי נגרמת ע"י בקוש לכסף, על ידי גורמים ריאליים של מה שקורה בממשלה וכו'.

יש לי הרגשה של עמדה פסיכית של כנף ישראל. מכיון שאם כך, אומר גם חבר הכנסת גרשוני, או חבר הכנסת חלפון, אתה אומר בעצמך שמסיבות ציבוריות הריכית חופשית שחכנקים גובים תהיה פחות או יותר קבועה, מכיון שיש לה סיבות ציבוריות, כלל לאומיות או אחרים, שחכנקים לא באים לקחת יותר הבית. כלומר, אם יש גב על מחיר הכסף, לא מסיבות כלכליות, הכי קוש לכסף יגבר, הקנס שחכנקים משלמים נשאר כ-15%. המתח שיש לו בין ההלוואות שהוא מקבל ונותן נשאר אותו דבר, והגורמים כחודשים הקרובים יגולים לגבור - אני שואל שאלה פשוטה: אם באמת יש תמיכה במדיניות הכלכלית של הממשלה, ובמסגרת התמיכה זאת סכרם שמן הראוי שהגרעון יקטן כ-300 מיליון לירות, כי הגרעון שישנו זו הרחבת האמצעים הנזילים, ויש לצמצם את האמצעים האלה. אני שואל את השאלה - מה ביכולתכם לעשות כחודשים הקרובים, על מנת שהגרעון הזה לא יגבר, שהקנס יהיה אפקטיבי ותהיה רתיעה מלצבור אותו, ושנית - כדי לצמצם אותו. מכיון שיש גידול שלא היה צפוי, לא סביר ולא רצוי מבחינתכם - מה אחם עומדים לעשות כדי שהגרעון הזה לא יישאר, אפילו ברמה הזאת אלא יקטן. לא רק לחכות שגורמים אחרים כמשק יקטינו את הכי קוש לכסף כמשק.

מחקבלת גישה פטליסטית או פסיכית שבנק ישראל יחכה ויראה - יגדל ב-600, נכיר למה גדל. יקטן ב-600, נבוא לוועדת הכספים ונסביר למה יקטן ב-600.

א. מלמד:

אני אחמיל בענין היצוא. לפאורה העלאה השער האפקטיבי היתה צריכה לפחדר גם את כעיה היצוא. אבל היות ואנו רואים היום שהעלאה זו אינה מספקת, יוצא שלמעשה כשטח החיוני הזה של עודד היצוא, או כשטח של ירידה קצב גידול היצוא, לא עשינו שום דבר, לא הועלנו דבר.

לפי כל החישובים שהיינח בעיות. על הרקע הכללי של המצב שהכיקושים באותן ארצות שאנו מייצאים אליהן, הכיקוש יורד וגם הן במצאות במצב שכל אחד רוצה לעודד את היצוא. יש שוק של יבואנים לא שוק של יצואנים. כל אחד רוצה לייצא. אנו יודעים מה קורה היום באירופה בשוק המשותף, וגם בארצות הכרות.

אז אם גם פה לא יקבלו פיצוי על שער המטבע, אז ודאי שלא הועלנו למעשה שום דבר. התחלה - אקל לא מספקת. מדוע פחות מדי? אני מכין שיש פה גבול מסויים. גם היום יש פער בין השערים האפקטיביים והפורמליים הוא כה גדול שדורש מאתנו להמשיך ולעשות משחו. אבל אם כבר עשו, הסתכנו עד כדי כך, אז צריכים ללכת עוד קצת, ולפחות שיחיה משחו. אם לאו - צריך להיות כרוך שמוכרחים להעלות את המרצעי היצוא.

מוכן שהספיגה הזאת גם אינה מספקת. גם הקיצוץ בתקציב אינו מספיק. גם אם ענין חוספת היוקר היה מתסדר היאורטית, מה שהיום ברור שלא יסתדר, לפחות לא במתכונתו הנוכחית, אז ברור הדבר שגם אם היו 750 מיליון הלירות, יזה לא הספיק. אנו לא שומעים על תחליפים.

עכשיו, אנו יודעים מה הכעיה העיקרית כעצם. מה שאנו טוענים כל השנים - העדר של מכשיר פייסקלי. עצם הדבר שהיינו צריכים לחפש כל מיני תחליפים, מס רכש וכדומה, וחדבר העיקרי לא עשינו. כשיש מכשיר כזה שהוא האידיאלי ביותר ואותו לא הפעלנו, אנו מחפשים תחליפים, כל עוד שזה לא יקום, לא תהיה מדיניות.

היות ותמיד אנו טוענים שהמכשיר המוניטרי עם כל הכבוד של בנק ישראל, הוא יכול להיות רק מכשיר משני ולא עיקרי. העיקרי מוכרח להיות המכשיר הפייסקלי, והוא איננו. מפני שפורמה לא נעשתה. המס המפורסם אינו קיים עדיין ואינני יודע מהי יהיה, למרות שמבטיחים לנו בינואר. והמס ההכנסה אנו יודעים שצריך להוריד שט ולא להעלות.

בקשר לקנסות, אני נכלל יחד אהכם. נצטרך לתת לזה דגש חזק. אם הממשלה התחילה ללכת, שתמשיך ללכת בכיוון הנכון הזה, אבל בצורה רצינית. גם החליטה צריכה להיות נכונה, לא רק הכיוון. ברור שקנסות, צריכים להיות מינימום בגובה של ההיצע. בגובה של שער הריבית המקסימלי. כי גם אז יש עוד דבר לעבור אותו, יש עוד פתרון לשמור על לקוחות וכן הלאה. הייתי הולך למעלה מזה. אבל כשאתם מדברים על 15%? הרי לא אמרתם כלום. פה צריך להיות לפחות למעלה מ-30%. אם אתם מעלים את שער הריבית, הקנס צריך להיות בגובה המקסימלי, וגם אז יעברו מתוך סיבות כלכליות טובות.

גם נומינלית אני רוצה שיהיה לפי שער קריבית. יש פה פיתוי בתחרות הפנימית של הבנקים, ובשמירה על לקוחות, הוא מוכן להסתכן. אבל צריך להיות כך, שתהיה לו סיבה מספקת להגיד ללקוח הטוב ביותר - אינני יכול להסתכן, אני מפסיד כפול.

כנוגע לשעורי הריבית, שגם פה עשו, חלק הלכו בכיוון שאתם הצעתם, על האשראי המכוון. רבותי, באזלת יד אפילו אם יעלו בעוד שניים-שלושה אחוזים, לא זאת השאלה. אם לפחות נתחיל בחלק סמלי שהוא לא יהיה מוצמד. כל הפטנטים האלה אינם שווים היום. תמיד תהיה הרגשה כציבור שמישהו פה מתעשר. ואכן זה כך. עם כל רצוננו לעודד, אני אומר, באינפלציה כזאת, הייתי אומרת שיצמידו ל-3%. חלק יהיה מוצמד. לאו דווקא להעלות את שערי הריבית.

אלה הן הערותי בשלב זה.

ד. קורן:
כישבנו בזמן המלחמה עם אנשי בנק ישראל היה לי הרושם שבנק ישראל משפיע על ההתפתחות הכלכלית במדינה. היום יש לי ההרגשה, שאולי הם ממלאים את התפקיד שהוא מדבר. הוא לא משפיע על הגולם מפראג, הוא מדבר יפה. הם לא משפיעים על העניין.

מה קורה? יש בנק ישראל, יש לו שורר שונות להשפיע על הבנקים. לבנקים יש חברות בל, שזה גורם עצום במשק. במקום להשפיע על האינפלציה, רבותי, איך אפשר להשפיע על הקטנת קצב האינפלציה? יש לנו סיבות טובות מדוע צריכה להיות אינפלציה - עליה המחירים סוץ לארץ, הוצאות הכטחון, הוצאות קליטת העליה, בניין וכדומה. מה התפקיד הבנקים בחתום הזה? אני בדעה שחעניין של עליה מחיר הכסף אינו עוזר לשום דבר לריסון. מפני שצריך לשלם עוד כמה אחוזים - משלמים. הוא מגלגל את המחיר לקונה. הכל מתייקר, באים ואומרים - גם הכסף צריך להתייקר. וזה גלגל חוזר, שלא מגיעים לתפוס את השור מקרניו. ואני תמה - איך גורם ממלכתי, כמו בנק ישראל, דרך הבנקים, איננו מרסן את האינפלציה במשק.

אני שומע שבבנקים נותנים כבר משכורת 16, אחר אמרו יש חודש 14. אמרתי - הרי הם חיים במשק הכללי, מדוע הדבר הזה קורה? מדוע אף אחד אינו אומר - רגע אחד - הרווחים של הבנקים, צריך שיחול עליהם מס הכנסה, כפי שחל על הוצאות ייצור אחרות.

היו"ר י. קרגמן:

מי אומר שלא משלמים מס הכנסה?

ד. קורן:

מקבל המשכורת משלם את מס ההכנסה.

אפשר ללחוץ את הכנקים כך שיתוו את

גובה הריבית.

היו"ר י. קרגמן:

מדוע אתה אומר על הכנקים, מדוע אינך מדבר על ההסתדרות שעומדת מאחורי

החודש ה-14.

ההסתדרות אינה עומדת מאחורי החודש ה-14.

צ. גרשוני:

זה הכל לפי תוזה העבודה.

היו"ר י. קרגמן:

ד. קורן:

אדוני היושב ראש, אינני עוכד כרגע בהסתדרות, וכשנדבר על ההסתדרות, אחורה דעתי בענין ההסתדרות. כשלבך זה אני אומר - יש בשוק, לפי הידוע לי, 9 מיליארד אשראי שוטף בשוק. ב-1973 היה 7 מיליארד. האשראי גדל ללא הכוונה של יתר היצוא, יתר היצור, בנק ישראל אין לו גורם השפעה בענין זה. הן כמתן גזר והן בשימוש במקל.

אני שואל - מהם האמצעים האפשריים, נביח שאינכם רוצים לפרסם מה תעשו ממש עד שלא תהיינה ההוראות האלה. אני שואל, שיגידו לנו, האם באיזה שהוא שלב, שלא תהיה לו צפיות, וכל מה שמתלווה לציפיות, האם תצטרכם לעשות פיסוח כולל של הלירה, והאם הפיסוח הזה יכול להביא תועלת.

אני שאלתי את ספיר בשעתו והוא אמר - פיסוח זה אסון - חצי שנה אחרי כן הוא עשה זאת. אני רוצה לדעת מה התשובה שלכם. באיזו מידה זה יכול להיות אמצעי יעיל לורגעת המשק מבלי לפגוע בו.

היו"ר י. קרגמן:

בבקשה, ד"ר זוסמן.

צ. זוסמן:

אני אתיחס לשלוש שאלות יותר כלליות שלא נגעו במישרין להסכרים שנתן ד"ר שפר, ואחר כך אני מתאר לעצמי שתענה על השאלות הספציפיות יותר.

ישנה שאלה אחת לגבי התפקיד של המדיניות המוניטרית בשעה זו, איך צריך להתקטא הסיוע של המדיניות המוניטרית שנונת למדיניות הממשלתית. פה צריך לזכור שהמדיניות הממשלתית החדשה, כפי שפורסמה, יש בה אלמנט גדול מאוד שתלוי לא רק בצורה שבה הוצגה אלא גם באופן הביצוע שלה. מה קצב הביצוע, מה עוצמת הביצוע? נביח כעפף הכניה - כמה חריגים יהיו, או שככלל לא יהיו חריגים. מסים מסויימים חדשים - כמה זמן יקח על שיוטלו, כמה זמן יקח עד שיגמרו את הדיונים עם ההסתדרות. יש כאן נעלם מבחינת הקצב שבו התכנית הספוג באופן מעשי כסף בחודשים הקרובים. זו השאלה שצריכה להיות השאלה החשובה כשדנים על המדיניות המוניטרית בחדשים הקרובים. לא האימפקט הכללי של ההכניה, אלא כמה כסף בפועל יכנס בחודשים הקרובים.

ועל שאלה הזאת, אני לפחות, אינני מסוגל לתת בשעה זו תשובה. אפשר לדבר על האימפקט הכללי, כמה זה ככלל יספוג במשך שנה, אם הכל יבוצע בקצב המתוכנן. קשה לדעת.

לכן אני חושב שלא צריך היום לקבוע תכנית מרחיקות לכת בתחום המוניטרי, אלא צריך לבחון ולראות כמה כסף התכנית הכלכלית החדשה פועל לספוג מן המשק. אם זה יהיה כפי שכאן ציינו כמה חברים, הרבה מאוד, אז ברור שיצטרכו לשקול אם המדיניות המוניטרית לא צריכה להזרים קצת. אם הספיגה תהיה כהתחלה יותר איטית

ורק אחר כך היא תהיה חזקה יותר, אזי דווקא התפקיד של המדיניות המונטרית, הוא כחדשים הקרוכים, לגשר על פני הפיגורים בכיצוע, או על פני כיצוע יותר איטי כהחלה. ואז דווקא צריך להחמיר יותר. אני חושב שהאפשרות השניה היא הריאלית יותר. זאת אומרת, שכאן יעבור זמן עד שבמשק חודגש מלוא עוצמתה של התכנית הכלכלית החדשה, ולכן התפקיד של המדיניות המוניטרית זה לגשר על פני התקופה הזו, על ידי ריסון יותר חזק.

הנקודה השניה שאותה צריך לזכור, היא שמה שקרה במאזן התשלומים, יש כאן שני תהליכים: אחד - מגמה. אנו מייבאים יותר ומייצאים פחות, והגרעון גדל, ולכן הציבור כדי לקנות את היבוא צריך עכשיו יותר קניית מטבע חוץ. מטבע החוץ שיש מההכנסות מיצוא, הפער בין ההכנסות מיצוא לבין ההוצאות על יבוא הולך וגדל. לכן צריך לקנות יותר מטבע חוץ. חלק מהגידול בקניות מטבע חוץ זה דבר שנמשך למעשה כבר תקופה יותר ארוכה, אם כי זה קבל את הכיטוי הדרמטי שלו בפעם הראשונה בינואר, כאשר היו קניות בהיקף גדול מאוד. אבל למעשה המגמה של הרעה בגידול הפער בין יבוא ליצוא, לכן זה מתבטא בקניות מטבע חוץ על ידי הציבור, וכירידה של יתרות מטבע חוץ של המשק. זה לא רק עניין מוניטרי שהבנקים קונים או לא קונים מכנק ישראל. זה מלווה בתהליך של ירידת יתרות מטבע החוץ של המשק. זו המגמה הפועלת.

על פני המגמה הזאת ישנן תנודות. מה שקרה כיווני, זה אחד ממוקדי התנודות האלה, כאשר הציפיות מביאות להגברה יותר חריפה של הקניות האלה.

אני חושב שכחלטה אפשר להכיא כחשבון שבעוד שבמגמה לא יחול שינוי בתקופה הנראית לעין, יהיה ודאי איזה שהוא שיפור ברבע שהאינפלציה תרוסן, והפער בין היבוא ליצוא לא יגדל כאותו קצב כפי שגדל בעבר, הוא בודאי לא יתחיל להצטמצם בעתיד הקרוב. לכן המגמה הזו תמשיך לפעול אם כי בעצמה יותר חלשה.

לעומת זאת, לגבי אותו חלק של קניות מטבע חוץ על ידי הציבור, שזה דבר של טווח קצר יותר, הקשור בציפיות מסוימות, כהחלטה אפשר להכיא כחשבון שחלק מהסכומים האלה יחזרו חזרה בעתיד הקרוב. אם הציבור ישתכנע שאכן התכנית הזאת, כפי שאמר כאן חבר-הכנסת אפרת, היא תוכנית רצינית שיש בכוחה, אם כי לא להפסיק את האינפלציה, או לפחות להאיט אותה לממדים סבירים, אם הציבור ישתכנע, כהחלטה אפשר להניח שחלק מהכספים האלה יחזרו. כבר היו דברים מעולם. ב-1970 היינו כמצב דומה, שהיו ב-1969, במחצית השנה, שהיתה יציאה של מטבע חוץ, היו קניות מטבע חוץ על ידי הציבור, ואחרי שהציבור השתכנע שישנה מדיניות כלכלית ברורה, מלווה בספיגה בהיקף ניכר מן הציבור, הכספים האלה התחילו לחזור.

לכן, אם נסתא את כל זה, קיימת אי ודאות מסוימת לגבי ההתפתחויות כחוסם המוניטרי כחדשים הקרוכים. חושבני שהתשובה היא שקודם כל עלינו לכתון את ההתפתחויות האלה ושנית שיהיו בידינו כל הכלים הדרושים כדי להגיב בצורה גמישה על ההתפתחויות. ועל זה אולי ד"ר שפר יגיד מילה.

הנקודה הנוספת שרצייתי להתייחס אליה, בעקבות דבריו, חבר-הכנסת מלמד. צריך להיות ברור שמי שמקבל הצמדה איננו מתעשר באינפלציה. מתעשר זה שלווה לא צמוד לריכית נמוכה מהאינפלציה. ההצמדה אינה רוח אלא שמירה. אם מדברים על מישהו שמתעשר מחתהליך האינפלציוני, זה לא זה שמקבל את ההצמדה ברכית נמוכה מעבר להצמדה, כשמסביבו עולים המחירים של כל מיני דברים, שאילו במקום לחסוך היה קונה אותם, היה מקבל אפילו תשואה יותר גבוהה, אלא מתעשר זה שכשקורה אותו תהליך, הוא מקבל את הכסף לא צמוד, ברכית נמוכה. והוא לווה פרה ומחזיר תרנגולת. זה מתעשר.

זה שמלווה פרה ומקבל חזרה פרה אינו מתעשר. אני כאמור חושב שהריכית פה היא הרבה יותר מדי נמוכה. גם הרבייה המכוננת לזמן קצר, גם הרבייה המכוננת לזמן ארוך, וגם ההעלאות שחלו של 2% עד 3%, ברביות אלה, אפשר מקסימום לומר - זה צעד קטן בכיוון הנכון. זה צעד זעיר.

אני חושב שאותו דבר אפשר לומר על הרבייה החפשית. גם החעלאה שדובר עליה ברבייה החופשית, היא ודאי גם תהיה קטנה מדי מבדי לעקרה על כעיה האינפלציה.

א. שפר:
אני רוצה רק לעיר מספר הערות, הברור הזה בעניין הרבייה על האשראי, מתנחל אצלנו כבר שנתיים. אמנם לא נתקלה פה החלטה, אבל עד כמה שאני זוכר רוב חברי הוועדה ראו כזה עיוות גדול מאוד למשק. לא היתה הצבעה לכן אני לא מדבר בשם הוועדה. אבל עד כמה שאני זוכר, ואפשר לראות פרוטוקולים גם של הכנסת ה-7, גם במסקנות, לא על דעת כולם, אבל, גם עכשיו, אינני יודע - נדמה לי שבנק ישראל לא התלהב מההחלטה כפי שנחקלה עכשיו בממשלה, שהקפיצה תהיה 11/2%, ומה שהיה 2% - יהיה 3%, וכל כל זה יהיה 3% מקסימום. אני חושב שזו פעולה שהקפיץ את זה.

על כל פנים, אם במידה וזה יאושר, זה היה צריך להגיע לשער של 16%. זה היה מונע הרבה מאוד. אינני מדבר על ההכנסה. גם אין לי הוכחות שיש שימוש לא טוב, שימוש רע באשראי. זה עניין של הוכחה. נדמה לי שזה יכול למשוך שימוש לא טוב כאשר האשראי הוא כל כך זול.

לדעתי צריך היה לחגדיל זאת הרבה יותר מכפי שזה נעשה. זה לא אוחז 500 מיליון לירות שרצו להוציא נוסף לאשראי, אני מדבר על סך האשראי, על כל הצורות שלו. המכוון, הקרנות וכו'.

היו"ר י. קרגמן:
אני רוצה להעיר רק הערה, בו טוב, בבקשה.

צ. זוסמן:
אני רוצה לומר עוד משפט אחד לשאלה של-הכר-הכנסת ארליך בקשר להסבר, או טיב ההסבר שאנו יכולים לתת על קניות מטבע חוץ. אני חושב שזו שאלה ממדרגה ראשונה, ואני מסכים אתו שהסברים שאנו יכולים לתת, אני מתכוון לבנק ישראל, כשלב זה הם הסברים מאוד כללים, אם לא להשתמש במילה עוד פחות מתמירה. אבל אני חושב שגם לגבי השאלה הזו של האינפורמציה היותר ספציפית בתחום הזה, המכוססת על פיקוח במסגרת הפיקוח על מטבע חוץ, וגם לגבי עצם השאלה - כאילו מידה כל העסקות האלה מבוצעות במסגרת החוקים הקיימים או התקנות הקיימות של הפיקוח על מטבע חוץ, לא אנחנו הכתובת הסטטוטורית למתן תשובה. אני יכול להגיד, לצערי, או אפילו אפשר להגיד היום, לשמחתי, הפיקוח על מטבע חוץ איננו בתחום האחריות הישירה של בנק ישראל, ואני בהחלט חושב שהשאלה חשובה.

אם מה שאנחנו אומרים נשמע קצת מתחמק זה לא בגלל שאנו רוצים להתחמק, אלא פשוט האינפורמציה והידיעות אינן בידינו.

א. שפר:
בקיצור נמרץ אחיחם למספר קטן של נקודות שחברי זוסמן לא ענה עליהן, שנוגעות לתחום ומניטרי יותר.

שאל החבר חלפון על צעדי החירום שנקט בנק ישראל - מה נשאר? אנחנו הזרמנו 300 מיליון לירות שהתחלקו ככה: נכיון משנה חירום לבנקים 100 מיליון לירות - הוחזר כולו. זה היה לטווח קצר; מימון משלוחי ייצוא שהתעכבו - 123 מיליון, הוחזר הכל למעשה; נכיון משנה חירום לענפי המשק - היה כ-150 מיליון לירות, יש פה שרידים קטנים.

אפשר לומר שהפרשה הזאת, מלבד

שרידים קטנים - החסלה.

לגבי השאלה השנייה שלך, של מימון יצוא לפי תחזיות - אם כן, יש קנסות, אם לא עומדים בתחזית. היה פה דיון ובוועדת החכספים של הכנסת היתה המלצה להחמיר בעניין הזה והיום יצואן שלא ממלא את התחזית של החלק הלירות שמממנים אותו, כל אחת הוא חייב לשלם קנס שמגיע ל-18%. זאת אומרת, 18, ועוד 6% רכיב, מגיע ל-24%. אינני יודע אם זה מספיק, אבל הלכנו בכיוון זה כי חשבנו שזה מספיק.

השאלה האחרונה שלך היא מאוד עקרונית - והיא האם בנק ישראל צריך ללוות את ההתייקרות על ידי הרחבת האשראי. אם נעשה את זה, פירוש הדבר שאנו משלימים עם האינפלציה ותפקידנו לממן את האינפלציה. אנו חושבים שתפקידנו להילחם באינפלציה, ולהלחם בה - פירוש לא לתת את המימון הזה כדי שאפשר יהיה לגלגל אותו הלאה.

עכשיו היתה שאלה, גם עקרונית, של עדי אמוראי - מה דעתך? האם המכשירים שלנו הם מספיקים או לא. וככן, אנו חושבים שאינם מספיקים ואנו באנו אליכם כמה פעמים, ובקשנו את המיכתכם שיהיה נייר ערך מיוחד שיוכל להנפיק בנק ישראל לבנקים, שנוכל למלא תפקיד של המדיניות הגמישה, לא הפסיבית. פעולות כשוק הפתוח.

פה קבלנו את הכרעה, אבל מעבר לשלב הזה, כשהכאנו זאת לאישור ועדת שרים לענייני כלכלה, העניין נשאר פתוח עד היום הזה.

בקשנו יותר מזה, שיהיה לנו גם על המלווה קצת מועד אפשרות לשנות את הריבית בגמישות - לא קבלנו את ההסכמה.

אלה הם, לדעתי, מכשירים מאוד חשובים לגמישות ויעילות המדיניות המוניטרית, והם אינם בידינו עד היום הזה. מה שאנו יכולים לעשות זה לשנות את השתתפויות הבנקים בקרנות; לשנות את הקנסות על הנזילות; ולבוא מדי פעם לוועדת שרים לענייני כלכלה לאשר לנו שינויים בשערי נזילות, שזה תהליך די איטי וממושך.

אין לנו את אותם המכשירים החדים והיעילים של הרבה בנקים מרכזיים בעולם הרחב, וזה כמובן יכול לפגום במדיניות המוניטרית.

אינני מסכים להערה שהושפעה פה כאילו אנו פסיכים ועומדים מהצד.

ח. קורפן: אולי זו שעת כושר של חילופין בתפקידי שרי האוצר.

א. שפר: אני מקוה, אנחנו לא הסרנו זאת מעל סדר היום, ואנו נלחץ, כי אנו רוצים באמת שהמדיניות הזו תהיה יותר יעילה, כפי שמישהו כאן התבטא, נדמה לי חב-הכנסת אפרת, שבטוח קצר צריכים לשנות כל מיני דברים. במחירות. לפעמים בהיקף גדול. אבל אם אין לנו את המכשירים אין אנו יכולים לעשות זאת.

עכשיו לגבי הפסיביות. מי שיעבור על שורת הצעדים שנקט בהם בנק ישראל בשלושת החודשים האחרונים, בששת החדשים, יראה שמאשימים אותנו בפעלנות רבה מדי. באנו בחקופה מסויימת בכיוון להרחבה; באנו בחקופה לאחר מכן בכיוון של העלאת קנסות.

הטענות אליכם היו טענות של צורה
ולא של תוכן.

ע. פינרמן:

אני מתייחס כאן להערה שכאילו עמדנו
מחצד ונתנו למהלך העניינים להתפתח

א. שפר:

כלי להשתתף בתהליך הזה.

אני מאמין שאנו נלחמים באינפלציה
בצורה עקבית, כנק ישראל. לא תמיד בצורה יעילה. זה נכון. יש לחצים
שלא עמדנו עליהם. לחצו עלינו להגדיל את קרנות היצוא, למשל. ולתצו
להגדיל את קרנות הון חוזר, יכול להיות שעשינו יותר מדי כזה. לא
היה לנו, אולי, כוח לעמוד נגד כל הלחצים.

אבל אנו פועלים בצורה גמישה. מה יותר
מזה שאנו קראנו חזרה 380 מיליון לירות, אשראי חירום, שעם גמר החירום
שיחזירו לנו. זוהי פעולה בקנה מידה גדול. העלינו את הקנס על הנזילות.
הקנס הזה פעל. נכון שעכשיו השתנו כל מיני דברים.

צ. ברשומי:
השאלתה אינה מתייחסת לעכשיו. העיקר
ח-15%, פעלו או לא פעלו?

האם זה מחייב פעולות נוספות או לא?

א. שפר:
בהחלט מחייב. אני אומר שפעלו. נכון

שקנס הזה, ככל שהרבת יותר גבוהה
והאינפלציה יותר חריפה, יעילה יותר קטנה. אבל כפי שאמר ידידי
דוסמן, אם באמת המדיניות הכלכלית מצליחה לחדשים הקרובים, וחואט,
אם כן, זהו קנס מאוד כואב, כאשר הוא מופעל כתנאים אחרים.

יכול להיות שאנו צריכים לשקול זאת.
אנחנו שוקלים זאת לעתים קרובות, האם הקנס יעיל או לא. אבל אז עומדת
השאלה, ואם זה אני מפנה לחבר-כנסת ברשומי, שחשב שזה לא כך, האם
היום אנו יכולים לכוא נניח למערכת הבנקאות, ולהגיד - רמתי, לצאת
מהגבעון הזה, תחטלו שליש מהאשראי הבנקאי לציבור. כדי לחסל זאת
כי יש מכפיל פה. צריך להקטין במיליארד וחצי לירות את האשראי ולמוטט
מאות מפעלים.

צ. ברשומי:
אני אגיד לך מתי הייתי יכול לתת
לך תשובה, לו היה לי, ואני מניח שיש
לך, רשימות למי ניתן האשראי. אני חושב שהוא ניתן לספקולנטים בעיקר.

א. שפר:
אנחנו עוסקים בהכוונת חלק גדול
מהאשראי, כפי שאמרו פה. יכול להיות
שיש למישור פילוסופיה שבכלל לא צריך לתת חופש לבנקים לקבוע למי
לתת את האשראי, ישבו פקידים והם יקבעו למי לתת. אנחנו איננו סבורים
כך. אנו אומרים שיש כמה דברים, כמו יצוא, קצת הון חוזר לתעשייה,
לחקלאות, דברים חיוניים, זה בהכוונת בנק ישראל, אבל חלק הוא ללא
הכוונה. אנו משק מעורב, איננו משק טוטאליטרי שיושבים פקידים וקובעים
כל דבר שיעשה במשק על ידי החלטות אדמיניסטרטיביות. זה גם לא יעיל.

יש המרווח של חופש הפעולה של מערכת
הבנקאות, שאנו כן משפיעים עליו. אבל ישנם הזעזועים התאומיים האלה,
שחזרנו עליהם, שהם כממדים גדולים. אני רוצה שהדעו שמאזן החשלומים
שלנו הוא כל כך גדול יחסית לתוצר הלאומי, יחסית לחחום המוניטארי,
ששינויים קטנים בו מזעזעים די הרבה את המערכת המוניטארית. אותו
דבר תקציב המדינה. יש לנו שני משתנים שאין להם אחידות בשום
ארץ אחרת בעולם - שינוי ב-5% ביכוא הון או 10% בתקציב יכול להגדיל
את אמצעי החסלום ב-40% או להקטיןם ב-40%.

יש פה בעיות קשות ולא הייתי מוכן
שנהיה פזיזים ולכל הנודה קלה נלך בעקרון שלנו, מה שאנו פועלים,
זה לפעול נגד הרוח. יש הרבה פעילות כלכלית, יותר מדי, אנו מכפילים

את האשראי. יש מיתון, כמו שהיה פעם, או שעת חירום - אנו מרחיכים את האשראי. זוהי המדיניות הכסיטית. השאלה - האם בכל תנודה שמתרחשת במשק בסדר גודל של מאות מיליוני לירות, אנו מיד מפעילים את הצד הנגדי עם כל הסכנות. אם כן, אנו רוצים לחכות ולראות את ההתפתחויות.

היו"ר י. קרגמן:

מה יהיה עם היכוא, יגדל או יקטן. אם היכוא יקטן יהיו פתרונות לבעיות.

צ. גרשוני:

אדוני, ד"ר שפר, לפי ידיעתי, אבל היא לא מוסמכת, כאשר כמימדים כאלה גדל האשראי, שצריך לשלם בעדו 15%, לא גדל האשראי לא כהעשיה ולא כחקלאות.

א. שפר:

מי אמר לך? אני אראה לך את הסטטיסטיקה, שהיא מראה שחלק גדול מגידול האשראי היה אשראי ליצוא, שזה להעשיה בעיקר, הגדלנו את החקר לחון חוזר להעשיה מ-200 מיליון ל-280 מיליון לירות.

צ. גרשוני:

אני מדבר על האשראי שגדל עם קנסות של 15%.

א. שפר:

אני לא יודע, קנסות זה לא על לירה זו או אחרת, זה על הישוב כולל של מערכת הבנקאות. אבל אי אפשר לכוא ולטעון בניגוד לעובדות, כאשר העובדות הן שהאשראי גדל, לענפי המשק הוא גדל, וגדל גם לצרכים שאינני יכול להגדיר אותם.

ע. פינרמן:

לחקלאות כמעט ולא גדל.

א. שפר:

אנו צריכים לזכור דבר אחד שמשקל החקלאות היום בחוצר הלאומי היום במדינת ישראל הוא 6%. כהעסוקה זה 8%. זה ירד ל-6%. בארצות הברית זה 4%. והחקלאות מקבלת אשראי פי כמה ממשקלה באחוזים.

א. רונן:

אנו נדע אם התכניה הצליח, יחלפו לפחות ארבעה חודשים עד שהיא חודשית ממש. כל הצעדים האלה, זאת אומרת, שגם אם היא הצליח, מלושה חודשים הקרובים ימשיכו המגמות שהיו בעבר מבחינת האינפלציה.

אני שואל, מה בחודש-חדשיים - שלושה, זו היחה השאלה. אתה אומר - מחכים לראות אם הצליח.

א. שפר:

השאלה מה תחייבה הציפיות. אתה אומר כחודש הכא - האם ימשכו הרכות מטבע חוץ או מעט. אני אינני יכול לענות על זה כי הציפיות פועלות פה. אם יש רגיעה, אז זה תנאים מסוג אחד, ואם אין רגיעה, התנאים אחרים. על התנודות הגדולות משפיעות הציפיות בעיקר.

היו"ר י. קרגמן:

על כל פנים, הקדמת הקניות היחה עצומה, אצל כולם, אצל דוכנים.

הקדמת הקניות כאח עקב ציפיות לחעלות המחירים, לפיחות, לכל מיני דברים. השאלה היא האם תהיה רגיעה או לא תהיה רגיעה. נדמה לי על שיש בכל זאת נטיה, שהמדיניות הזאת שנחקלה כציכור, אולי היא באים הגרום לרגיעה, זה משפיע מאוד מאוד על משיכת כספים.

כוחי, תודה רבה, זה היה מעניין

ומחר, יום ב' נמשיך.

הישיבה חתומה בשעה 12.30.